

1581202

Віктор Горобець

ПІД БУЛАВОЮ ГЕТЬМАНА

Права і вольності Гетьманщини в умовах імперського підневолля

Книга розповідає про одну з найяскравіших і водночас найдраматичніших сторінок вітчизняної історії — виникнення й становлення ранньомодерної Української держави (Гетьманщини) та більш як столітню боротьбу за її збереження, захист від намагань Московського царства, згодом Російської імперії, обмежити її суб'єктність, уніфікувати самобутні державні порядки до загальноімперських зразків та, врешті, ліквідувати загалом. Дослідження базових параметрів української державності — організації влади й самоврядності, економіки й соціальності, моделей територіального устрою й адміністрування — дає змогу оцінити ефективність моделі державної самоорганізації, що постала на теренах козацької України у результаті революції середини XVII ст., та аргументовано відповісти на запитання, наскільки органічно ця держава вписувалася в загальну структуру станових держав ранньомодерної Європи.

Книга адресована науковцям, викладачам, студентам, а також усім, хто цікавиться історією України та історією українського державотворення в ранньомодерну добу зокрема.

ЗМІСТ

Передмова	5
-----------------	---

Розділ I. Права й вольності як підстава державного будівництва. Феномен Козацької держави на соціокультурній мапі ранньомодерної Європи

Внутрішні передумови та загальноєвропейський контекст Української революції середини XVII ст.	8
Спадковість і революційний нігілізм козацького державотворення: Річ Посполита чи Запорозька Січ?	13
Практики українського державотворення: злам та реставрація річпосполитських норм і традицій	23
Визнання Україною протекції царя. Чи відбулася насправді Переяславська (з)рада 1654 р.?	32
Риторика та практики українсько-московських взаємин у другій половині XVII – на початку XVIII ст. Політико-правовий статус Гетьманщини	45
Обмеження української автономії в роки становлення Російської імперії. Спроби Івана Мазепи протистояти інкорпораційним змінам	63
Ліквідація Гетьманщини як процес: 20–60-ті роки XVIII ст. Чому так (не)довго проіснувала Козацька держава?	78

Розділ II. Моделі адміністрування

«Доки шабля козацька зайшла...». Формування території Козацької держави	96
Полк як «річ посполита». Що визначало розміри, специфіку облаштування й політичну вагу полкових одиниць	100
Тенденції розвитку сотенного устрою. Сотні звичайні й привілейовані	110
Статусно особливі адміністративні анклавів	114

Розділ III. Влада та самоврядування

Політико-культурна цінність колективної волі Війська Запорозького: ради генеральні, «чорні», старшинські	116
Влада гетьмана — реальна та символічна	132
Моделі полкового й сотенного правління	152
Міське й сільське самоврядування	166

Розділ IV. Виборність влади як соціокультурна цінність

Вільна елекція старшини в системі козацьких прав і вольностей	170
Гетьманські вибори в Україні — між традиціями, новаціями та зовнішніми впливами	173
Вибори очільників полків. Як узгоджувались інтереси козацького товариства, гетьманського та царських урядів	181
Виборчі процедури сотенного рівня	201
Імперська політика щодо засад виборності в Україні. Вірна служба цареві як перепустка до влади	206

Розділ V. Карати чи дисциплінувати? Козацьке судочинство в соціокультурному вимірі: правові кодекси та їх застосування

Судоустрій Гетьманату й тенденції його розвитку	217
Джерела українського права	232
Застосування правових кодексів: домінація букви чи духу законів?	237
Зусилля імперії щодо підпорядкування українського судочинства	258

Розділ VI. Структури економіки

Вплив Української революції на характер власності й моделі господарювання	271
Економічна політика Московського царства / Російської імперії щодо України	280

Розділ VII. Структури соціальності

Козацька старшина як соціальна еліта: внутрішня ієрархія та можливості для соціальної мобільності	290
Соціальна статусність від входження до категорій військового, бунчукового та значкового товариства	296
Козаки сотенні та військові слуги: хто мав більше прав та зобов'язань?	298
Козаки курінні, або курінчики	308
«Особливі козацькі товариства»: вовкогони, пташники, стрільці та інші	310
Непривілейовані дворяни Гетьманщини: статусні показники некозацького населення	312
Післямова	317